

UO‘K: 911.3:330.322(575.11)

FARG‘ONA IQTISODIY RAYONI INVESTITSION MUHITI (IQTISODIY GEOGRAFIK TAHLIL)**ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ ФЕРГАНСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА (ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ)****INVESTMENT CLIMATE OF THE FERGANA ECONOMIC REGION (ECONOMIC-GEOGRAPHICAL ANALYSIS)****Mirzaaxmedov Xamidullo Saydamatovich** University of Business and Science (UBS) nodavlat oliy ta‘lim muassasasi prorektori
geografiya fanlari nomzodi.**Annotatsiya**

Mazkur maqolada Farg‘ona iqtisodiy rayoni investitsion salohiyatining iqtisodiy-geografik jihatdan tahlil qilingan va rivojlanish omillari tizimli bayon qilingan. Tadqiqotda mintaqaning demografik vaziyati, ishlab chiqarish infratuzilmasi, resurslar taqsimoti va xorijiy sarmoyalar oqimi asosiy aniqlovchi omillar sifatida baholangan. 2014–2023-yillar davomida yalpi hududiy mahsulot va asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi bo‘yicha statistik ko‘rsatkichlar o‘zgarishi, shuningdek xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar sonining o‘sish dinamikasi empirik ma‘lumotlar asosida tahlil etilgan. Shuningdek, mintaqadagi investitsion tafovutlar, demografik bosim, resurs cheklovlari hamda sanoat tarmoqlarining rivojlanishini hududiy barqarorlikka ta‘sir nuqtai nazaridan baholangan. Mualliflar tomonidan Farg‘ona iqtisodiy rayoni investitsion salohiyatini oshirish bo‘yicha kompleks strategik chora-tadbirlar taklif etilgan.

Аннотация

В данной статье представлено экономико-географическое исследование инвестиционного потенциала Ферганского экономического района и дана систематическая характеристика факторов его развития. В ходе исследования демографическая ситуация региона, производственная инфраструктура, распределение ресурсов и потоки иностранных инвестиций были рассмотрены как ключевые определяющие факторы. На основе эмпирических данных проанализированы изменения статистических показателей по объёму валового регионального продукта и инвестиций в основной капитал за период 2014–2023 годов, а также динамика роста числа предприятий с участием иностранного капитала. Кроме того, оценено влияние инвестиционных диспропорций, демографического давления, ограниченности ресурсов и неравномерного развития отраслей промышленности на региональную стабильность. Авторами предложен комплекс стратегических мероприятий, направленных на повышение инвестиционного потенциала Ферганского экономического района.

Abstract

This article presents an economic-geographic analysis of the investment potential of the Fergana economic region and provides a systematic exposition of its developmental factors. The study evaluates key determinants such as the region's demographic situation, production infrastructure, resource distribution, and inflow of foreign investments. Based on empirical data, the research analyzes changes in statistical indicators related to gross regional product and the volume of investments in fixed capital for the period 2014–2023, as well as the dynamics of growth in the number of enterprises with foreign investment participation. In addition, the study assesses the impact of investment disparities, demographic pressure, resource constraints, and the uneven development of industrial sectors on regional stability. The authors propose a set of comprehensive strategic measures aimed at enhancing the investment potential of the Fergana economic region.

Kalit so‘zlar: Milliy iqtisodiyot, investitsiya siyosati, investitsiya muhiti, investitsion salohiyat, hududiy tafovutlar, mehnat resursi, demografik bosim, xorijiy investitsiya, infratuzilma.

Ключевые слова: Национальная экономика, инвестиционная политика, инвестиционный климат, инвестиционный потенциал, территориальные диспропорции, трудовые ресурсы, демографическое давление, иностранные инвестиции, инфраструктура.

Key words: National economy, investment policy, investment environment, investment potential, regional disparities, labor resources, demographic pressure, foreign investment, infrastructure.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotda hududiy investitsion salohiyatni baholash va rivojlantirish strategiyasi mamlakatlarning iqtisodiy siyosatida ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy geografik yondashuv asosida amalga oshiriladigan tadqiqotlar orqali investitsiya jarayonlari-

ga ta'sir etuvchi tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va infratuzilmaviy omillar kompleks baholanadi. O'zbekistonda investitsiya siyosatini takomillashtirish, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish va mintaqaviy investitsion muhitni yaxshilash borasida qator tizimli islohotlarni amalga oshirmoqda. Mamlakat xo'jaligining tarkibiy jihatdan takomillashuvida mintaqalarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar muhim o'rin tutadi. Mintaqaviy rivojlanish unda sodir bo'ladigan iqtisodiy geografik jarayon va munosabatlarning keng qamrovliligi, alohida tarmoq va tarmoqlararo hamda mintaqalararo aloqadorliklarning uyg'unligi asosida namoyon bo'ladi. Iqtisodiy rayonlardagi ijtimoiy-iqtisodiy geografik jarayonlar rayonlar ichki tuzilmalarining istiqboldagi rivojlanishi va ixtisoslashuviga ta'sir ko'rsatish bilan birga mamlakatda mintaqaning investitsion va tadbirkorlik muhitining qanday shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi [4].

Xususan, Farg'ona iqtisodiy rayoni mamlakatning iqtisodiy-ijtimoiy hayotida alohida o'rin tutadi. Aholi zichligi yuqori bo'lgan mazkur hudud mehnat resurslariga boy, ixtisoslashgan sanoat tarmoqlari bilan ajralib turadi hamda ko'p tarmoqli infratuzilma tizimiga ega. Biroq investitsiya salohiyatining amalda to'laqonli namoyon bo'lmasligi, xususan, yalpi hududiy mahsulotning aholi jon boshiga nisbatan past ko'rsatkichda bo'lishi, ayrim holatlarda resurslardan foydalanish samaradorligining etarli emasligi kabi muammolar mavjud.

So'nggi yillarda Farg'ona iqtisodiy rayonida xorijiy investitsiyalar oqimi, investitsion korxonalar soni va ularning tarmoqlar bo'yicha taqsimoti sezilarli darajada oshgan bo'lsa-da, bu jarayon ichki hududlar o'rtasida bir xilda kechmayapti. Hududiy tafovutlar, demografik bosim, er resurslarining cheklanganligi va sanoat tarmoqlarining notekis rivojlanganligi hududiy barqarorlikka ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu sababli Farg'ona iqtisodiy rayoni misolida investitsion salohiyatning iqtisodiy-geografik tahlilini olib borish, mavjud imkoniyat va cheklovlarni aniqlash, xulosa va ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish zarur hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan shu maqsad asosida hududiy investitsion ko'rsatkichlar, iqtisodiy o'sish tendensiyalari, xorijiy investitsiyalarning tarkibiy tuzilmasi va ularning iqtisodiy ta'siri ilmiy asosda tahlil etiladi.

Tadqiqotning maqsadi – Farg'ona iqtisodiy rayoni investitsion salohiyatini iqtisodiy-geografik yondashuv asosida kompleks tahlil qilish, mintaqaning resurs imkoniyatlari, demografik va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari hamda investitsiyaviy faoliyatga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlashdan iborat. Shuningdek, mavjud hududiy tafovutlar sharoitida investitsion siyosatning samaradorligini baholash va istiqbolli takliflar ishlab chiqish ham tadqiqotning dolzarb yo'nalishidir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi ilmiy **vazifalar** belgilab olindi:

–2014–2023-yillar davomida Farg'ona iqtisodiy rayonining iqtisodiy-geografik xususiyatlari va ijtimoiy-demografik ko'rsatkichlari asosida yalpi hududiy mahsulot hamda asosiy kapitalga jalb etilgan investitsiyalar dinamikasini tahlil qilish;

– investitsion salohiyatga ta'sir etuvchi omillarni tizimli ravishda aniqlash, ularning iqtisodiy o'sishga ko'rsatgan ta'sirini baholash, shuningdek, xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar sonining o'sish tendensiyasi va ularning iqtisodiy tarmoqlar bo'yicha taqsimotini tahlil qilish;

–Farg'ona iqtisodiy rayonida investitsion salohiyatni oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Hududiy investitsion salohiyat masalasi bo'yicha qator mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, O. K.Akramov va A.Sh. Bekmurodovlalar [1, 2] xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyotdagi o'rni, ularni jalb etish mexanizmlari va huquqiy asoslarini o'rgangan. Sh.B. Madrimov [3] investitsiya siyosatining iqtisodiy o'sish va tarmoq rivojiga ta'sirini empirik misollar asosida tahlil qilgan. N.N. Rasulova [5] esa hududlarga xorijiy sarmoyalarni jalb qilishda rag'batlantiruvchi omillar va ularning regional ijtimoiy-iqtisodiy natijalari haqida izchil tadqiqotlar olib borgan. O.K.Akramova [1] o'z tadqiqotida investitsion xavfsizlikni investitsion jozibadorlikni oshiruvchi muhim omil sifatida o'rgangan. Uning tadqiqotlarida investitsion xavfsizlikni ta'minlash orqali xorijiy investitsiyalar oqimini barqarorlashtirish, iqtisodiy siyosatda huquqiy aniqlikni mustahkamlash va makroiqtisodiy tahdidlarning oldini olishga alohida e'tibor qaratiladi. Mazkur yondashuv investitsion siyosatga strategik qarashni taklif etadi va mamlakatning iqtisodiy barqarorligiga xizmat qiluvchi omillarni aniqlashda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [6].

Geografik yondashuv nuqtai nazaridan A.S.Soliyev O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi deb nomlangan darsligida mintaqalarning ixtisoslashuvi va hududiy salohiyatini ochib

GEOGRAFIYA

bergan. Shuningdek, O'zbekiston Geografiya Jamiyati Axboroti nashrlarida ham regional rivojlanish va investitsion muhitga oid tahlillar keltiradi [7].

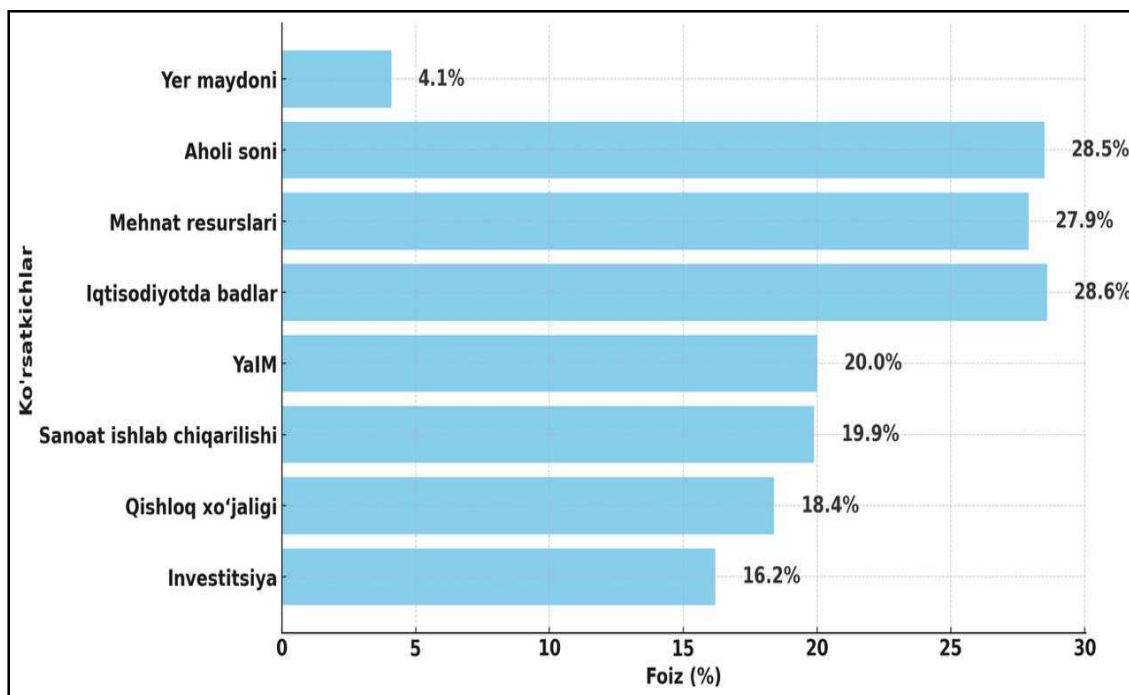
Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda aynan Farg'ona iqtisodiy rayoni doirasida investitsion salohiyatning iqtisodiy-geografik tahliliga kompleks yondashuv etarli darajada ko'zga tashlanmaydi. Ushbu maqola mazkur bo'shliqni to'ldirish, empirik ma'lumotlar asosida hududiy investitsion faoliyatni baholash va tahlil qilishga qaratilgan.

Mazkur maqolada hududiylik, statistik tahlil, sistematik yondashuv, komplekslilik tamoyillari hamda geografik taqqoslash, kartografik, tizim-tarkib, tarixiy-geografik va monografik tahlil kabi metodlardan foydalanilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Mamlakatimiz iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda investitsiyalar hal qiluvchi omil sifatida xizmat qilmoqda. Xususan, har bir hududda investitsion muhitni shakllantirishda mintaqaning tabiiy sharoitlari, resurs salohiyati, mehnat taqsimoti, ixtisoslashuvi hamda iqtisodiy rayonlashuvi muhim rol o'ynaydi. Bu omillar investitsiya oqimining hududiy tarkibiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Farg'ona iqtisodiy rayoni tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy, geosiyosiy va ekologik xususiyatlari bilan mamlakatning boshqa mintaqalaridan sezilarli darajada farqlanadi. Hudud umumiy respublika maydonining atigi 4,1 foizini tashkil etsa-da, aholining 28,5 foizi, yaratilgan yalpi ichki mahsulotning 20 foizi, iqtisodiy faol aholining 28,6 foizi, sanoat ishlab chiqarishining 19,9 foizi va asosiy kapitalga jalb etilgan investitsiyalarning 16,2 foizi aynan ushbu mintaqaga to'g'ri keladi (1-rasm).

1-rasm. Farg'ona iqtisodiy rayonining O'zbekistondagi ulushi (*jamiga nisbatan foizda, 2023-yil*) [9]

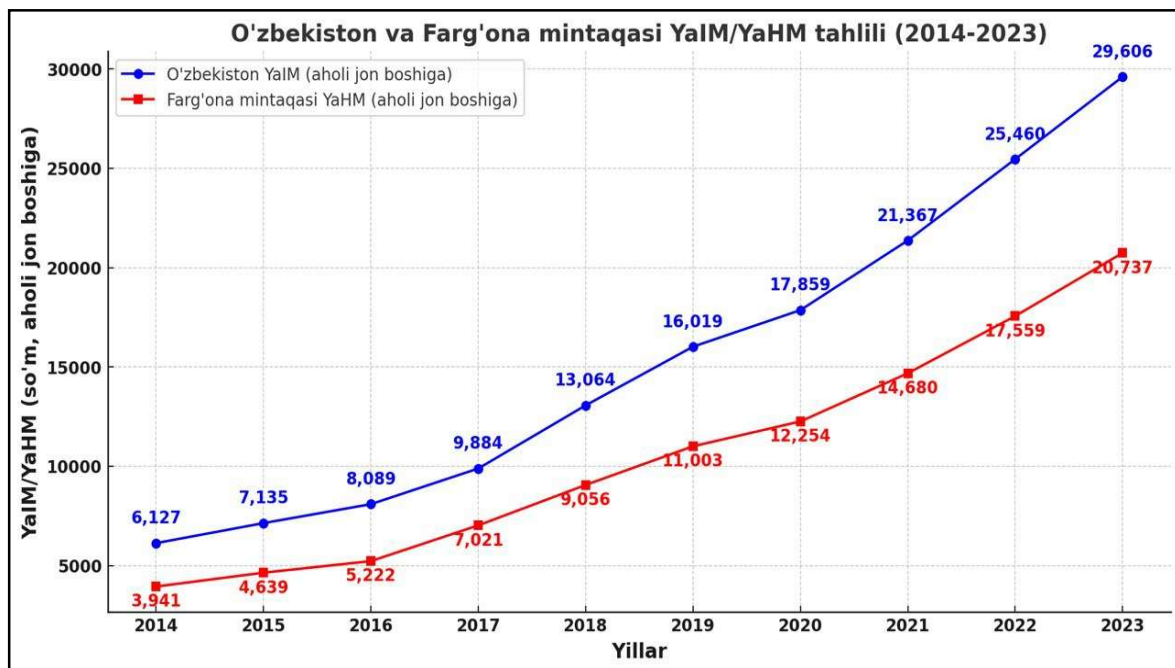
Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, Farg'ona iqtisodiy rayoni aholi soni (28,5%) va mehnat resurslari salohiyati (27,9%) bo'yicha respublikadagi etakchi hududlardan biri hisoblanadi. Ushbu demografik omillar ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va ko'p tarmoqli iqtisodiy faoliyat uchun muhim imkoniyatlarni yaratadi. Mintaqada sanoat va qishloq xo'jaligi tarmoqlari uyg'un rivojlanib borayotgan bo'lsa-da, investitsiyalar ulushi nisbatan past darajada qolmoqda. Bu esa mavjud investitsion salohiyatdan hali to'liq foydalanilmayotganini anglatadi. Shu bois, kelgusida mavjud ishchi kuchi va iqtisodiy faollikni inobatga olgan holda, hududga jalb qilinadigan investitsiyalar hajmini oshirish uchun salmoqli imkoniyatlar mavjud.

Hudud tabiiy resurslar bilan etarli darajada ta'minlanmagan bo'lib, uning asosiy boyligi mehnat resurslari bilan ifodalanadi. Farg'ona vodiysi shartli ravishda uch bosqichli tizim – tabiiy sharoit, demografik tarkib va xo'jalik faoliyati ko'rinishida piramida shaklida tasvirlansa, ushbu piramidaning eng nozik qismi – tabiiy komponent (yer, suv, ekologik barqarorlik), o'rtadagi qatlam –

yuqori demografik bosimni aks ettiruvchi aholi zichligi, eng yuqori qismi esa – oʻrtacha darajadagi xoʻjalik tizimi sifatida namoyon boʻladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Fargʻona iqtisodiy rayoni uchun antropogen bosimning yuqoriligi, er va suv resurslarining cheklanganligi mintaqaning asosiy geografik xususiyatlari sifatida ajralib turadi [7; 170-b.].

Oʻzbekiston YaIM va Fargʻona iqtisodiy rayoni YaHMning aholi jon boshiga nisbatan koʻrsatkichlari tahlili shuni koʻrsatadiki, mazkur iqtisodiy rayon yoqorida taʼkidlanganidek, respublika aholisining va iqtisodiyotda band aholining 28 foizini tashkil etgan boʻlsa-da, uning YaHM koʻrsatkichi aholi jon boshiga nisbatan respublika oʻrtacha darajasidan past boʻlib qolmoqda. 2014-yilda ushbu tafovut 1,5 barobar yoki 35,6 foizni tashkil qilgan boʻlsa, 2017-yilda u 28,9 foizga, 2020-yilda 1,4 barobarga, 2023-yilda esa 29,9 foizga teng boʻlgan. 2014–2023-yillar mobaynida Fargʻona iqtisodiy rayonida YaHMning aholi jon boshiga toʻgʻri keluvchi hajmi 5,3 baravar oshgan. Ayniqsa, 2017-yilda Fargʻona iqtisodiy rayoni va Oʻzbekiston boʻyicha aholi jon boshiga toʻgʻri keluvchi YaHM va YaIM koʻrsatkichlari orasidagi tafovut eng past darajaga – 28,9 foizga tushgan, biroq keyingi yillarda ushbu tafovut yana 30 foiz atrofida saqlanib qolmoqda.

Bu holat Fargʻona iqtisodiy rayonida hududiy iqtisodiy tafovutlar mavjudligini koʻrsatadi (2-rasm).

GEOGRAFIYA

2-rasm. 2014-2023-yillarda O'zbekiston YaIM va Farg'ona iqtisodiy rayoni YaHM ko'rsatkichlarining aholi jon boshiga nisbatan dinamikasi (so'mda) [9]

2014-yilda Farg'ona mintaqasining yalpi hududiy mahsuloti (YaHM) aholi jon boshiga hisoblaganda O'zbekiston yalpi ichki mahsulotidan (YaIM) 35,67 foizga past bo'lgan. 2023-yilga kelib esa bu tafovut 29,9 foizgacha qisqargan.

Ushbu ijobiy siljishga sabab sifatida 2017-yilgacha mintaqqa iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi tarmoqlarining ustuvorligi qayd etilsa, 2017-yildan boshlab sanoat zonalari faoliyatining kengaytirilishi, kichik va o'rta biznesning rivojlanishi hisobiga iqtisodiy struktura muvozanatlanib, ko'rsatkichlar o'rtasidagi tafovut eng past darajaga – 28,9 foizgacha qisqargan.

Bundan tashqari, mintaqada yangi yaratilayotgan ish o'rinlarining mavjud mehnat resurslariga nisbatan etarli emasligi, er resurslarining tanqisligi hamda demografik bosimning kuchayib borayotgani natijasida qator ijtimoiy-iqtisodiy muammolar yuzaga kelmoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy rayon hududida investitsiya muhitini shakllantirish va rivojlantirish mintaqaning yalpi hududiy mahsulot (YaHM) ko'rsatkichlarini aholi jon boshiga nisbatan oshirish, shuningdek, umumiy iqtisodiy salohiyatni kuchaytirish uchun muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston va Farg'ona iqtisodiy rayoni bo'yicha asosiy kapitalga jalb etilgan investitsiyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, 2019-2023-yillar davomida Farg'ona mintaqasida investitsiyalar hajmi 28 222,4 milliard so'mdan 57 814,2 milliard so'mgacha oshgan, ya'ni qariyb ikki baravar ko'paygan (1-jadval). Respublika miqyosidagi jami investitsiyalar ulushida Farg'ona mintaqasi hissasi 2019-yilda 14,4 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda 15,5 foizga, 2021-yilda 15,3 foizga, 2022-yilda esa eng yuqori daraja – 16,7 foizga etgan. 2023-yilda bu ko'rsatkich 16,2 foizni tashkil qilgan.

2019-2021-yillar davomida Farg'ona mintaqasi ulushining nisbatan past bo'lishiga COVID-19 pandemiyasi bevosita ta'sir ko'rsatdi. Pandemiya davrida ko'plab xorijiy va qo'shma korxonalar faoliyati cheklangani sababli investitsiya oqimlari pasaygan. Biroq 2022-yilda mintaqaning respublikadagi ulushi sezilarli darajada oshib, iqtisodiy tiklanish jarayoni tezlashgan. Jumladan, 2022-yil yakunlariga ko'ra, Andijon viloyatida jami 14,7 trln so'm asosiy kapitalga investitsiyalar o'zlashtirilgan bo'lib, ulardan 41,5 foizi yangi qurilishlarga, 46,6 foizi kengaytirish, rekonstruksiya va modernizatsiyaga, qolgan 11,9 foizi esa boshqa xarajatlarga yo'naltirilgan [9].

Shu yil davomida Namangan viloyatida esa 4562,9 mlrd so'm asosiy kapitalga investitsiyalar o'zlashtirilgan bo'lib, jami investitsiyalarning 31,8 foizi ishlab chiqarish sanoatiga to'g'ri kelgan. Ulardan 3443,9 mlrd so'mi xorijiy investitsiyalar va kreditlar hisobiga to'g'ri kelib, bu jami hajmning 70 foizini tashkil etgan [11].

2022-yilda Farg'ona viloyatiga jalb qilingan xorijiy investitsiyalar hajmi 957,4 million AQSh dollarini tashkil etgan bo'lib, bu 2021-yilga nisbatan 187 foizga o'sishni ifodalaydi. Investitsiyalar asosan sanoat, farmatsevtika, ta'lim, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash kabi tarmoqlarga yo'naltirilgan [9]. Yuqorida qayd etilgan ijobiy islohotlar Farg'ona iqtisodiy rayoni ulushining respublika miqyosidagi investitsiya hajmida sezilarli ravishda oshishiga xizmat qilgan. Biroq 2023-yilda bu ulushda biroz pasayish kuzatilgan.

1-jadval

2019–2023-yillarda O'zbekiston va Farg'ona iqtisodiy rayoni bo'yicha asosiy kapitalga jalb etilgan investitsiyalar hajmi (mlrd so'mda)

T/N	Yil	O'zbekiston bo'yicha (mlrd so'm)	Farg'ona iqtisodiy rayoni (mlrd so'm)	Farg'ona mintaqasi ulushi (%)
1	2019	195927.3	28222.4	14.4
2	2020	210195.1	32669.8	15.5
3	2021	239557.6	36783.8	15.3
4	2022	266240.0	44534.2	16.7
5	2023	356071.4	57814.2	16.2

Jadval: O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan [9]

O'zbekiston Respublikasining ma'muriy-hududiy birliklari maydoni, aholisi soni, tabiiy-iqlimiy sharoitlari, infratuzilma bilan ta'minlanganlik darajasi, shaharlashuv ko'rsatkichlari va aholining turmush sharoitlari bo'yicha sezilarli tafovutlarga ega. Hududlar o'rtasidagi ushbu farqlar, ayniqsa,

shahar va qishloq joylari o'rtasidagi iqtisodiy-sotsial nomutanosibliklar davlat tomonidan olib borilayotgan mintaqaviy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur siyosatning asosiy maqsadi – hududlararo tafovutlarni kamaytirish, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklarni yumshatish va barqaror rivojlanishni ta'minlashdan iborat. Ushbu jarayonlarda xorijiy investitsiyalarni jalb etish va ularning samarali yo'naltirilishi alohida strategik ahamiyatga ega [3].

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida keskin tafovutlarni kamaytirish maqsadida qator chora-tadbirlar amalga oshirilayotganiga qaramay, amaliyotda xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar tashkil etish va ularning hududiy taqsimotida sezilarli nomutanosibliklar saqlanib qolmoqda. Respublika miqyosida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, mintaqalarning investitsion jozibadorlik darajasi maxsus indikatorlar asosida baholanadi. Xususan, investitsion jozibadorlik indeksi quyidagi asosiy **mezon (ko'rsatkich)** asosida shakllantiriladi:

- hududning umumiy iqtisodiy rivojlanish darajasi;
- moliyaviy resurslar bilan ta'minlanganlik holati;
- investitsion infratuzilmaning rivojlanish darajasi;
- demografik omillar va mehnat resurslari salohiyati;
- institutsonal o'zgarishlar va boshqaruv sifati;
- investitsion xavfsizlik va huquqiy kafolatlar darajasi [3].

Farg'ona iqtisodiy rayoni tarixiy savdo yo'llari, xalqaro transport va iqtisodiy aloqalar chorrahasida joylashgani bois, Markaziy Osiyodagi strategik ahamiyatga ega mintaqalardan biri hisoblanadi. Bunday geografik joylashuv hududning iqtisodiy salohiyatini oshiradi, mintaqaviy integratsiya va transchegaraviy hamkorlikni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalar uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Bu holat investitsiya oqimlarini jalb qilishda va mintaqalararo kooperatsiyani shakllantirishda Farg'ona iqtisodiy rayonining ustuvorligini belgilovchi omillardan biridir.

Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar sonining o'sish dinamikasi 2015-2022-yillar davomida sezilarli tarzda ortganligini statistik ma'lumotlar tasdiqlaydi. Jumladan, 2015-yilda respublika bo'yicha qo'shma korxonalar soni 2883 tani, xorijiy korxonalar esa 2155 tani tashkil etgan. 2022-yilga kelib bu ko'rsatkichlar muvofiq ravishda 2,2 barobar va 4,3 barobar o'sgan (2-jadval). Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda xorijiy sarmoya ishtirokidagi korxonalar soni yildan-yilga barqaror sur'atlarda ortib bormoqda.

Bunday ijobiy o'zgarishlar mamlakatda olib borilayotgan ochiq iqtisodiy siyosat, xorijiy investorlar uchun yaratilgan qulay ishbilarmonlik muhiti, investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi islohotlar va qonunchilik asoslarining takomillashuvi bilan bog'liq. Jumladan, 2019-yil 9-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan va 14-dekabrda Senat tomonidan tasdiqlangan "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun xorijiy investorlar uchun huquqiy kafolatlarni mustahkamladi. Shu bilan birga, ushbu sohadagi bir qator Prezident farmonlari va normativ-huquqiy hujjatlar xorijiy sarmoyadorlarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga, ularning faoliyati uchun barqaror va ochiq iqtisodiy muhit yaratishga xizmat qilmoqda.

2-jadval tahlillari shuni ko'rsatadiki, 2015-2022-yillar davomida Farg'ona iqtisodiy rayoni hududlarida xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar soni barqaror o'sib borgan. Ushbu dinamik o'sish mintaqaning investitsion jozibadorligi ortib borayotganini ko'rsatadi. Xususan, Andijon viloyatida 2015-yilda 79 ta qo'shma korxonalar va 46 ta xorijiy korxonalar mavjud bo'lgan bo'lsa, 2022-yilda ularning soni mos ravishda 259 va 174 taga etgan. Bu esa qo'shma korxonalar sonining 3,3 barobar, xorijiy korxonalar sonining esa 3,8 barobar oshganini anglatadi.

Namangan viloyatida ham xuddi shunday ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. 2015-yilda mavjud bo'lgan 60 ta qo'shma va 29 ta xorijiy korxonalar soni 2022-yilda mos ravishda 185 va 132 taga etib, ularning soni 3 va 4,5 barobarga oshgan. Ayniqsa xorijiy korxonalar sonidagi o'sish tendensiyasi yuqoriligi bilan ajralib turadi.

Farg'ona viloyatida esa 2015-2022-yillar oralig'ida qo'shma korxonalar soni 117 tadan 355 taga, xorijiy korxonalar esa 34 tadan 241 taga oshib, ularning soni mos ravishda 3 va deyarli 7 barobarga ko'paygan. Bu ko'rsatkich Farg'ona viloyatini mintaqada doirasida xorijiy sarmoyalar ishtirokidagi eng faol hudud sifatida ajratib turadi.

Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarining tashkil etilishi dinamikasi (2015-2022 yy)

№	Hududlar nomi	Soni 2015		Soni 2016		Soni 2017		Soni 2018		Soni 2019		Soni 2020		Soni 2021		Soni 2022	
		Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar	Qo' shma korxonalar	Xorijiy korxonalar
	Respublika bo'yicha	2883	2155	2920	2273	3188	2497	4127	3649	5302	5478	5920	6386	6204	7537	6419	9 382
1.	Andijon	79	46	82	76	96	83	137	93	168	147	222	143	264	126	259	174
2.	Namangan	60	29	67	31	76	35	101	46	150	78	172	95	181	111	185	132
3.	Farg'ona	117	34	116	42	146	56	203	80	284	134	311	157	351	194	355	241
4.	Farg'ona iqtisodiy rayoni bo'yicha	256	109	265	149	318	174	441	219	602	359	705	395	796	431	799	547

Jadval: O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan [9]

Hududlar o'rtasidagi bunday tafovutlar, birinchi navbatda, tabiiy resurslar zaxirasi, ishlab chiqarish va sanoat salohiyati hamda transport-logistika infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi bilan bevosita bog'liq. Bundan tashqari, 2017-yildan keyin olib borilgan iqtisodiy islohotlar, erkin iqtisodiy zonalarning tashkil etilishi va xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay sharoitlarning yaratilishi mintaqaviy investitsion faollikka ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Farg'ona viloyatining etakchi o'rin egallashiga sabab sifatida uning sanoat tarmoqlarining xilma-xilligi va yuqori darajada rivojlanganligi ta'kidlash joiz. Viloyatda neftni qayta ishlash, kimyo sanoati, qurilish materiallari ishlab chiqarish kabi tarmoqlar O'zbekiston milliy iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi.

2022-yil yakunlariga ko'ra, Farg'ona viloyatida xorijiy investitsiyalar hajmi 957,4 million AQSh dollarini tashkil etgan bo'lib, bu 2021-yildagi 512,3 million dollarlik ko'rsatkichga nisbatan 445 million dollarga yoki 187 foizga o'sdi. Ushbu natijalar mintaqada xorijiy investitsiyalar oqimining izchil oshib borayotganini va iqtisodiy siyosatning samaradorligini tasdiqlaydi.

2022-yil davomida Farg'ona viloyati iqtisodiyotiga investitsiyalar kiritgan etakchi mamlakatlar orasida Xitoy Xalq Respublikasi (375,1 mln AQSh dollari), Rossiya Federatsiyasi (190,3 mln AQSh dollari), Shveysariya (83,8 mln AQSh dollari), Janubiy Koreya (78,8 mln AQSh dollari), Germaniya (65,4 mln AQSh dollari), Singapur (32,5 mln AQSh dollari) va Turkiya (30,3 mln AQSh dollari) alohida ajralib turdi. Umuman olganda, 2022-yil yakunlariga ko'ra Farg'ona viloyatiga investitsiya kiritgan xorijiy davlatlar soni 30 taga etgan.

Ushbu davrda sanoat, farmatsevtika, ta'lim, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sohalari investorlar uchun eng jozibador yo'nalishlar sifatida shakllandi. Shuningdek, axborot texnologiyalari va innovatsion sohalarda ham investitsiyaviy faollikning barqaror o'sish sur'atlari kuzatildi.

2022-yilda xalqaro reyting agentligi **Standard & Poor's (S&P Global Ratings)** tomonidan Farg'ona viloyati byudjetining barqarorligi, tijoriy qarzdorlikning mavjud emasligi va moliyaviy boshqaruv samaradorligi e'tirof etildi hamda viloyatga **"B+" darajasidagi, "Barqaror" prognozli kredit reytingi** berildi. Bu omil xorijiy sarmoyadorlar uchun mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qilgan muhim faktorlardan biri hisoblanadi [8].

Andijon viloyatida ham 2015–2022-yillar davomida qo'shma va xorijiy korxonalar soni sezilarli darajada oshgan. Ushbu o'sishning asosiy sababi viloyatning rivojlangan sanoat salohiyati, xususan, avtomobilsozlik va engil sanoat tarmoqlarining yuqori samaradorligi bilan izohlanadi. Mazkur tarmoqlar nafaqat viloyat balki respublika iqtisodiyotida ham muhim o'rin egallaydi.

Namangan viloyatida esa xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar soni nisbatan kamroq bo'lib, investitsiya oqimi asosan engil sanoat yo'nalishiga –to'qimachilik va charm sanoatiga yo'naltirilgan. Bu holat hududning ixtisoslashuvi, resurs bazasi va sanoat infratuzilmasi bilan bevosita bog'liq.

XULOSA

Farg'ona iqtisodiy rayoni investitsion salohiyatining barqaror o'sishini ta'minlash uchun kompleks, tizimli yondashuv asosida qator strategik tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish, energetika va suv ta'minoti tizimlarining ishonchligini oshirish orqali ishlab chiqarish zanjirining barqarorligini ta'minlash lozim. Bu esa xorijiy va mahalliy investorlar uchun muhim infratuzilmaviy kafolat yaratadi.

Shu bilan birga, investitsion muhitni liberallashtirish, soddalashtirilgan ma'muriy tartibotlar va normativ-huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish orqali investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi sanoat tarmoqlarini joriy etish, mavjud ishlab chiqarish quvvatlarini diversifikatsiyalash ham mintaqaviy iqtisodiyotda texnologik modernizatsiya jarayonini jadallashtiradi.

Qishloq xo'jaligi tarmog'ida esa zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish, er va suv resurslaridan samarali foydalanishga yo'naltirilgan innovatsion yondashuvlar, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini beradi.

Mazkur chora-tadbirlar Farg'ona iqtisodiy rayonining umumiy investitsion jozibadorligini oshiribgina qolmay, balki iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish, bandlikni kengaytirish va hududlararo rivojlanish tafovutlarini yumshatishda ham muhim omil sifatida xizmat qiladi.

GEOGRAFIYA

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Акрамова О. К. Обеспечение инвестиционной безопасности как автономный фактор повышения инвестиционной привлекательности // Информатика. Экономика. Управление/Informatics. Economics. Management. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 0208-0216.
 2. Bekmurodov A.Sh., Karriyeva Y.K., Nematov I.U., Nabiyeu D.H., Kattayev N.T. "Xorijiy investitsiyalar" [O'quv qo'llanma]. –Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2010. –150 b.
 3. Madrimov Sh.B. "Iqtisodiyotni rivojlantirishda to'g'ri investitsiya siyosati" [Ilmiy jurnal]. Sustainability of Education, Socio-Economic Science Theory, 3(27). 2025. URL: <https://interoncof.com/index.php/finland/issue/view/139>. – B.116–119.
 4. Мирзаахмедов Х.С. Фарғона минтақасининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш хусусиятлари // Ўзбекистон География Жамиятининг Ахборотномаси.-Т., 44-жилд 2014, 55-59 б.
 5. Rasulova N.N. Hududlarga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirish // Raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqalar barqaror rivojlanishining dolzarb muammolari va echimlari 23.04.2024. URL: <https://phoenixpublication.net/index.php/TANQ/article/view/346/303>
 6. Солиев А.С. Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий география [Дарслик]. –Тошкент: Университет, 2014. – 360 б.
 7. Qurbonov Sh.B., Fedorko V.N. O'zbekiston geografiyasi (II qism. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi). Darslik / Mas'ul muharrir M.I. Nazarov. – Toshkent: Yangi Chirchiq prints, 2024.– 382 b.
- Internet saytlari**
8. Andijon viloyati statistika boshqarmasi. [Elektron resurs]. 22.02.2023. URL: <http://andstat.uz/>
 9. Investitsiyalar [Elektron resurs]. 24.01.2023. URL: <https://yuz.uz/>
 10. O'zbekiston Respublikasi milliy statistika Qo'mitasi [Elektron resurs]. URL: <http://stat.uz/>
 11. Отчеты об инвестиционном климате 2024 года: Узбекистан [Электронный ресурс]. 22.12.2024. <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/uzbekistan>